

Az ENSZ reformja

Erdős André nagykövet

Azoknak a folyamatoknak a gyökerei, amelyek a világszervezetben jelenleg is zajlanak, elsősorban a kétpólusú világ megszűnésében és azokban *a traumatikus volt-jugoszláviai és ruandai eseményekben* keresendők, melyek a múlt század 90-es éveiben megváltoztatták, ill. drámai módon sokkolták a nemzetközi életet. Ettől kezdve indult el egy olyan gondolkodási és átalakítási folyamat, melynek fő irányultsága abban áll, hogy a világszervezet jobban tükrözze a mai világ realitását és tevékenysége alkalmazkodjon korunk követelményeihez. **Ebbe a hosszú sorba illeszkedik a Biztonsági Tanács reformjával kapcsolatos tevékenység,** az ENSZ-békefenntartással összefüggő dokumentumok, nyilatkozatok, határozatok és belső strukturális átszervezések, amelyek egészen új megvilágításba helyezték a szervezet e téren folytatott tevékenységét, a Védelmi Felelősség újonnan meghirdetett elve, olyan új szervek létrehozása, mint az Emberi Jogi Tanács és a Békeépítési Bizottság. Ennek kapcsán mindenképpen említést érdemelnek azok a legutóbbi BT-határozatok, amelyek teljesen új megközelítésről tanúskodnak az ENSZ afrikai békefenntartási műveleteiben.

A békefenntartással kapcsolatos folyamatos gondolkodás legújabb megnyilvánulása volt az ENSZ-főtitkár által 2014-ben létrehozott panel, amely *2015 júniusában* készítette el jelentését. Ebben széleskörűen felmérte a békefenntartás problematikáját, többek között a polgári lakosság védelme, a békefenntartó missziók általi erő-alkalmazás, az emberi jogok, a szexuális kihágások, a nemi egyenlőség és a békeműveletek gyakorlati végrehajtása kérdéseit. A főtitkár a panel tevékenységét támogató jelentését 2015 szeptemberében nyújtott be a Közgyűlésnek, támogatva a „békeműveletek” / *Peace Operations / terminológia jövőbeni használatát,* amely szerinte jól kifejezi az ENSZ lehetséges válaszadásainak teljes spektrumát. Támogatta továbbá azt is, hogy a világszervezet politikai erőfeszítéseinek a határozott elkötelezettségen kell alapulniuk, beleértve, ha szükséges, az erő alkalmazását is.

Az egyre jobban kibontakozó ENSZ reformfolyamat érinti magát a világszervezet 1945-ben elfogadott *Alapokmányát* is, melyet eddig - a szervezet taglétszámának bővülése következtében – korábban két ízben módosítottak. De az Alapokmányban változatlan maradt számos olyan rendelkezés, amely felett elszállt az idő, nevezetesen a Vezérkari Bizottságra, az „ellenséges államokra”, a Gyámsági Tanácsra, az egyéni vagy kollektív önvédelemre, a világszervezet elveinek és céljainak kettéválasztására, a BT állandó tagjainak hivatalos elnevezésére vonatkozó rendelkezések, vagy az 1945-ben még ismeretlen

békefenntartásra vonatkozó passzusok teljes hiánya. *Az Alapokmány módosításához a Közgyűlés kétharmadának támogatása, valamint a kétharmad ratifikációja szükséges, beleértve a BT valamennyi állandó tagját.* Az esetleges módosítások elfogadása minden valószínűség szerint csak egy csomagterv keretében lesz reális. Ezek között a legérzékenyebb kérdés a jelenlegi 5+10 tagból álló Biztonsági Tanács reformja.

Senki nem tagadja azt, hogy a BT-nek tükröznie kell az elmúlt évtizedekben a világban beállt változásokat, de hogy ez miképpen történjen, abban komoly nézeteltérések vannak. Már abban is vita van, hogy a BT átalakításában konszenzusos vagy „a lehető legszélesebb elfogadottsággal” hozott döntés szülessen. Ami a BT jövőbeni összetételét illeti, a Négyek Csoportja /G-4/ - India, Brazília, Németország és Japán – állandó tagságra törekszik, emellett az afrikai regionális csoport is két állandó helyet követel magának. Egy különböző regionális csoportokhoz tartozó tagállamokból álló csoport - Olaszország, Törökország, Mexikó, Dél-Korea, Pakisztán, Argentína, Egyiptom, stb. - viszont nem kíván új állandó BT-tagokat látni, helyette újraválasztható nem-állandó tagokkal növelné a testület létszámát. Az állandó tagok vétójogának kérdése is vita tárgyát képezi. A jelenlegi állandó tagok nincsenek döntéskényszerben, mivel a világszervezet tagságának soraiban még nem látszanak egy kiérlelt közös megközelítés körvonalai. Az Egyesült Államok a jövőbeni állandó BT-tagokkal kapcsolatos kritériumait úgy foglalta össze, hogy azok az adott ország GDP nagyságához, katonai képességeihez, a békefenntartásban való részvételéhez, a demokrácia és az emberi jogok melletti elkötelezettségéhez, az ENSZ-nek nyújtott pénzügyi támogatásához, a terrorizmus elleni harcban és a non-proliférációs törekvésekben vállalt szerepéhez köthetők.

A vétóval kapcsolatos különféle elképzeléseket követően – maradjon-e a vétójog, legalább két állandó tag egyidejű vétózására legyen szükség, azonnal meg kell indokolni a vétózás okait, az esetleges új állandó tagok ne azonnal, hanem csak később kaphassanak vétójogot - 2015-ben Franciaország és Mexikó a BT állandó tagjai vétójogainak kollektív és önkéntes felfüggesztését javasolta „tömeges atrocitások” / népirtás, emberiesség elleni bűnök, háborús bűnök / esetén.

S a 2016 őszi ENSZ főtitkárválasztás kapcsán ugyancsak ebben az időszakban döntött a Közgyűlés egy teljesen új eljárásról, miszerint a választáskor a tagállamok különös hangsúlyt fektetnek a nemi és földrajzi egyenlőségre, továbbá megszervezik a főtitkárjelöltek közgyűlési meghallgatását. Ez az ENSZ reformjába illeszkedő, eddig ismeretlen folyamat *2016 tavaszán be is indult.* Megjegyzendő, hogy a világszervezet több mint 70 éves története során az öt regionális csoport / Afrika, Ázsia, Latin-Amerika, Nyugat-Európa, Kelet-Európa / közül a kelet-európai még soha nem adott főtitkárt. Ráadásul az eddiginél jóval erősebb törekvés tapasztalható arra, hogy ezúttal női főtitkárt válasszanak.

Mindez erősítheti a kelet-európai csoport helyzetét, tekintettel arra, hogy a csoportnak több hivatalos női jelöltje is van a posztra. Jóslásokba bocsátkozni még korai, továbbá az sem világos, hogy a Közgyűlés eddig nem alkalmazott új eljárása milyen módon fogja befolyásolni a BT-t azon Alapokmányban rögzített szerepében, miszerint a főtitkárválasztáshoz *a testületnek kell ajánlást tennie* a Közgyűlés felé, amely ezt követően kétharmados többséggel választja meg a világszervezet vezetőjét. A világszervezet eddigi történetében a BT egy adott személyre vonatkozó, mind az öt állandó tag támogatását bíró főtitkárijelölti ajánlásai simán elfogadást nyertek a Közgyűlésben.

Megállapítható, hogy **az ENSZ történetének egy újabb szakaszába érkezett**, ahol sok korábban nem ismert, szokatlan folyamat zajlik, és kézzelfogható módon változnak a világ geopolitikai viszonyai. Két dolog között választhatunk: vagy minden marad a régiben és ez szembe megy világunk mai realitásaival, diszkreditálva ezzel magát a világszervezetet és veszélyes alternatívák irányába sodorva sokakat, *vagy pedig változtatunk*, de ez esetben a mai turbulens nemzetközi viszonyok között a BT békével és biztonsággal kapcsolatos eddig is nehézkes és nem mindig hatékony döntéshozatali folyamata még bonyolultabbá válik. S ez a jelenlegi nemzetközi helyzetben drámai következményekkel is járhat.